

ԱՐԹՈՒՐ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

ԼԻԼԻԹ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՍԱՑՎԱԾՔՆԵՐԸ ՈՐՊԵՍ ԻՆՖՈՐՄԱԼ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ
ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՆԵՐԱՌՈՒՄԸ ԼՐԱԳՐՈՂԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԹԱՑՈՒՄ

DOI: 10.24234/journalforarmenianstudies.v1i72.232

ԱՍՓՈՓՈՒՄ

Ինֆորմալ կրթությունը բոլոր ժամանակաշրջաններում կարևոր նշանակություն է ունեցել անձի ազգային արժեհամակարգի ձևավորման և համակողմանի զարգացման գործընթացում: Ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների հասանելիությունը և տարածվածությունն առավել խորացրել է ինֆորմալ կրթության ոլորտում մեդիայի դերակատարումը՝ ձևավորելով նոր մարտահրավերներ, որոնց արդյունավետ դիմակայությամբ է պայմանավորված ինչպես ազգային ինքնության, այնպես էլ հասարակական հարբերությունների հետագա պատկերը:

Այս հոդվածում լրագրությունը դիտարկվել է որպես մեդիա բովանդակություն ստեղծող մասնագիտություն, որի ուսուցման գործընթացում ներդրվող նոր ծրագրերը, մասնավորապես հայկական ժողովրդական առածների և ասացվածքների իմացությանն ու դրանց կիրառմանը միտված դասընթացները, կարող են հիմքեր ստեղծել ժամանակակից մարտահրավերներին դիմակայելու համար: Լինելով պատմական փորձի ու հոգևոր գիտակցության խտացված արտահայտություններ՝ առածներն ու ասացվածքները հիմնականում հանդես են գալիս որպես համընդհանուր ճշմատություններ: Դրանց իմացությունն ու կիրառումը լայն հնարավորություն են տալիս ոչ միայն լրագրողական նյութի հանրային ուղերձներն առավել ազդեցիկ դարձնել լսարանի համար, այլև թելադրել համապատասխան վարքագծային մոդելներ: Վերջինս նաև օրինակելի է դառնում ուսանողների համար՝ ապահովելով քննադատական մտածողություն, քաղաքացիական կեցվածք և երևույթների

գնահատման ընդունելի սանդղակ: Այն ընդամին դառնում է սերունդների միջև «ընկալելի երկխոսության» հարթակ, որը նաև ամրապնդում է ազգային ինքության և արժեհամակարգի պահպանման գիտակցությունը:

Լրագրողական կրթության ոլորտում նոր և թիրախային դասընթացների ներդրումը հիմքեր են ստեղծում ինֆորմալ կրթության արդյունավետությունը բարձրացնելու և մեդիա-հասարակություն հաղորդակցությունն առավել կառավարելի դարձնելու համար:

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. ինֆորմալ կրթություն, լրագրողական կրթություն, մեդիա, առած, ասացվածք, հանրային ուղերձ, ազգային ինքություն, արժեհամակարգ:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Գլոբալիզացիայի և մեդիայի ընդլայնման արդի շրջանում առավել ակնհայտ է դառնում անհատների, ըստ այդմ նաև հասարակությունների արժեհամակարգի՝ բարոյական և հոգևոր նկարագրի փոփոխության ենթարկելու նպատակը: Դրան հասնելու որոշակի հիմքերն արդեն ստեղծված են մասնավորապես տեղեկատվական տեխնոլոգիաների աննախադեպ զարգացումն ու դրանց ներթափանցումը հանրային գործունեության բոլոր ոլորտներ, օտար և ավանդական արժեքներին հակասող երևույթների ազդեցիվ քարոզչության իրականացումն ու հասանելիության ապահովումը տարիքային տարբեր խմբերի համար, ինչպես նաև արհեստական բանականության օր օրի աճող մասնակցության աստիճանը երիտասարդների կյանքում:

Պատմական գրեթե բոլոր ժամանակներում անձի ձևավորման գործընթացն իրականացնում են մի շարք սոցիալական ինստիտուտներ, որոնք էլ հետագայում ուղղակի կամ անուղղակի կերպով իրենց վրա են կրում վերջինիս որակական ազդեցությունը: Գործընթացին մասնակից յուրաքանչյուր կողմ ոչ միայն պատասխանատվություն է կրում սեփական գործառնությունների, այլև ողջ գործընթացի արդյունքի համար: Առաջին սոցիալական կառույցը, որի օգնությամբ երեխան ճանաչում է շրջապատող աշխարհն ու հաղորդակից դառնում հասարակական նորմերին և կանոններին, ընտանիքն է: «Ժողովուրդը էթե ուզում է իր զավակներին

բարեկիրթ քաղաքացի պատրաստել՝ իր բարեկրթության առաջին համալսարանն ընտանիքն է» (**Խրիմյան Հ., 2011**): Այն լինելով գործընթացի ակունքներով՝ հետագայում որոշակի գործառույթների իրականացումը «վերալիագորում» է կրթական, կրոնական, հասարակական, սոցիալ-մշակութային և այլ կառույցներին ու կազմակերպություններին՝ միաժամանակ պահպանելով արդյունքի նկատմամբ հիմնական պատասխանատուի կարգավիճակը (**Բաղդասարյան Ա., 2012**): Հետագայում դպրոցը, եկեղեցին, զանգվածային լրատվամիջոցները, հանրային միջավայրը և այլ կառույցները, մասնակցում են այդ գործընթացին՝ ֆորմալ, լրացուցիչ, ոչ ֆորմալ և ինֆորմալ կրթության մեխանիզմներով: Ի տարբերություն ֆորմալ և ոչ ֆորմալ կրթության տեսակների՝ ինֆորմալը դիտարկվում է որպես առօրյա կյանքի բնական լրացում, որը պարտադիր կրթական նպատակ չունի, ուստի մարդիկ կարող են չունենալ դրա կարևորության և նշանակության ընկալումն իրենց գիտելիքներում և հմտություններում (**Commission of the European Communities, 2000**): Ժամանակակից տեղեկատվական հասարակությունում զանգվածային լրատվամիջոցները, դառնալով ինֆորմալ կրթության իրականացման առաջամարտիկներ, նոր պահանջներ են ներկայացնում լրագրողական կրթությանը: Այդ համատեքստում է դիտարկվել ապագա լրագրողների մասնագիտական պատրաստման գործընթացում հայ ժողովրդական առաձների և ասացվածքների իմացության ու մեդիա բովանդակության ստեղծման գործընթացում դրանց կիրառության ապահովման կարևորությունը:

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հետազոտության մեջ օգտագործվել են տեսության համեմատման, համադրման և վերլուծության մեթոդները՝ հիմք ընդունելով հիմնախնդրին առնչվող գրականությունը և տեղեկատվական աղբյուրները: Դիտարկվել են ինֆորմալ կրթության իրավական և մասնագիտական մոտեցումներն ու ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների տարածվածության պայմաններում դրանց ազդեցությունն ուսանողների վարքագծի վրա: Կիրառվել է նաև մանկավարժական դիտարկման, գործնական աշխատանքների թեստավորման ու հայկական ժողովրդական առաձների ու ասացվածքների վերլուծության և մեկնաբանման մեթոդները: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ առաձների և ասացվածքների հավաքագրման և դասակարգման

բազմաթիվ մեթոդներ են կիրառվել բանահավաքների ու տեսաբանների կողմից, հետազոտությունում նախապատվությունը տրվել է դրանց թեմատիկ դասակարգման մեթոդին (Даль В., 1904; Рыбникова М., 1961)՝ հիմք ընդունելով դրանց իմաստային նշանակությունը: Կարևորելով հետազոտության նպատակը՝ առաձների և ասացվածքների խմբավորումները կատարվել են ինֆորմալ կրթության, մասնավորապես հասարակությանը տրվող ուղերձների և ուսանողների անձնական վարքագծի ձևավորման տեսանկյունից: Կատարված աշխատանքները խմբավորվել են ճանաչողության, մարդու բնույթի, աշխատանքի և գործունեության, միջանձնային և հասարակական հարաբերությունների, հայրենասիրության և միասնականության վերաբերյալ խորագրերի ներքո:

Կատարվել է նաև ազգային արժեհամակարգի և բարոյական դաստիարակության տեսանկյունից աշխատանքների վերլուծություն և որակական գնահատում: Միաժամանակ, օգտագործվել է արհեստական բանականության հնարավորությունները, մասնավորապես հետազոտության արդյունքները համեմատվել են արհեստական բանականության վերլուծությունների և արդյունքների հետ, բացահայտվել են ընդհանրություններն ու տարբերությունները:

ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Անկախ տարիքային բաժանումից՝ ժամանակակից հասարակության դաստիարակության գործընթացի համատեքստում կարող ենք դիտարկել նաև ինֆորմալ կրթության հնարավորությունները, որոնք տեղեկատվական տեխնոլոգիաների տարածվածության պարագայում որոշիչ դեր են կատարում անձի համակողմանի զարգացման ու ազգային արժեհամակարգի ձևավորման գործում:

Ինֆորմալ կրթությունն անձի առօրյա և ընտանեկան կյանքի, հանգստի, ժամանցի, աշխատանքային գործունեության և այլ տարբեր գործողությունների արդյունքում ձեռք բերված ուսումնառության արդյունքներն են, որոնք, որպես կանոն, անձի կողմից կանխամտածված չեն որպես նպատակային ուսումնառություն, կազմակերպված և համակարգված չեն ժամանակի կամ ռեսուրսների առումով, ինչպես նաև չեն հանգեցնում արդյունքների պաշտոնական ճանաչման (ՀՀ, 1999, հոդ. 3): Ինֆորմալ կրթությունը դիտարկվում է որպես տարբեր աղբյուրներից

(լրատվամիջոցներ, գործընկերներ, ծանոթներ, կինո, թատրոն և այլն), մարդու տեղեկության ստացման գործընթաց, որը տեղի է ունենում ոչ նպատակային՝ կամա, թե ակամա ապահովելով կրթության շարունակականություն (Митусова О., 2011): Այն նաև բնութագրվում է որպես մարդու անհատական ճանաչողական-ռեֆլեքսիվ գործունեություն, առանց պարտադիր նպատակադրումների, որն ընթանում է ինքնակատարելագործման ուղիների ազատ ընտրությամբ և ուղղված է նրա անձնական աճին (Окерешко А., 2017): Ինֆորմալ կրթությունը նոր գիտելիքների յուրացման գործընթաց է, որը տեղի է ունենում կրթական համակարգի շրջանակներից դուրս ու իրականացվում է առօրյա կյանքում քաղաքացիների շփման և մասնագիտական գործունեության ընթացքում: Այն չունի մանկավարժական ձևաչափեր՝ ուսումնական ծրագրեր, կրթական ծրագրեր և չափորոշիչներ, կրթական պլաններ և ծրագրեր, մշակութային միջոցառումների սցենարներ (Юнацкевич Р., 2010):

Կրթության այս տեսակը, որը գործում է սոցիալական բոլոր միջավայրերում, մասնավորապես ընտանիք, դպրոց, եկեղեցի, աշխատանքի և հանգստի վայրեր, կարող է դրսևորվել ուսուցողական խաղերի, վարժանքների, հանդիպումների, համացանցի միջոցով ինքնակրթության, կամավորական աշխատանքների կատարման, արշավների և թիմային աշխատանքների ձևերով: Դրա նպատակներից է նաև անհատի փափուկ հմտությունների՝ հաղորդակցության, թիմային աշխատանքի, կրեատիվ մտածողության, անհրաժեշտ գիտելիքների և կարողությունների զարգացումը: Այս հատկանիշների ձևավորումը և զարգացումը վերաբերում են բոլոր տարիքային խմբերին՝ առանց բացառության, որովհետև դրանց նշանակությունն ու կարևորությունը ի հայտ են գալիս մարդու կյանքի տարբեր փուլերում: Ուստի ինֆորմալ կրթությունն անընդհատ և շարունակական է կամ կրթություն է ողջ կյանքի ընթացքում, որն էլ այսօր դարձել է պարտադիր պահանջ ժամանակակից մարդու համար: Այս համատեքստում «Շարունակական կրթության ԵՄ հուշագիրը» (Commission of the European Communities, 2000) արձանագրում է, որ Եվրոպական երկրներն անընդհատ կամ շարունակական կրթության ոլորտում քաղաքականություն մշակելիս ավելի մեծ ուշադրություն են դարձնում ոչ միայն դրա

տնտեսական անհրաժեշտությանը, որը պայմանավորված է փոփոխվող աշխատաշուկայի առանձնահատկություններով, այլև դրա սոցիալ-մշակութային նշանակությանը: Կրթությունը դառնում է որոշիչ գործոն ոչ միայն մասնագիտական, այլև անձնական հաջողության համար: Ինչպես կրթությունն է կատարում գլխավոր դերը մարդու մասնագիտական միջավայր մուտքի համար, այնպես էլ ապագայում այն դառնալու է որոշիչ հասարակությանը ներառվելու համար (*social inclusion*): Ըստ հուշագրի՝ արդեն նկատելի է տեղաշարժը դեպի ավելի ինտեգրված քաղաքականություն, որը միավորում է սոցիալական և մշակութային նպատակները՝ շարունակական ուսուցման տնտեսական հիմնավորումով:

Ժամանակակից տեսաբանները ինֆորմալ կրթությունը դիտարկում են նաև մասնագիտական մրցունակության տեսանկյունից՝ մասնավորապես կարևորելով մասնագիտական միջավայրում անձի ստացած այն տեղեկությունները և փորձը, որոնք հավաստագրված չեն որևէ փաստաթղթով: Այն դիտարկվում է նաև տարբեր ոլորտներում որպես մասնագիտական կարիքների բավարարման արդյունավետ միջոց, մասնավորապես. «Առօրյա կյանքի փորձից ստացված «ինքնաբուխ» կրթությունը հզոր գործոն է անհատական զարգացման, սոցիալական արագ փոփոխությունների ադապտացման, ինչպես նաև մանկավարժների մասնագիտական կարողությունների բացերը լրացնելու համար» (Гущина Э., Ракутина Е., & Кот Т., 2023): Կարևորությունը պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ հասարակության տարբեր շերտերի ներկայացուցիչները հաճախ չեն կարողանում տեղեկատվության հսկայական հոսքում տարբերակել և ընտրել հավաստի տեղեկությունները և ստուգված փաստերը:

Ժամանակակից տեսության մեջ ինֆորմալ կրթության միասնական սահմանումն դեռևս բացակայում է և դրա պատճառներից մեկը պատմականորեն ձևավորված կրթական ազգային համակարգերի տարբերությունն է (Золотухин С. & Бу Хунг, 2013): Ակնհայտ է, որ կրթության գործընթացում յուրաքանչյուր պետություն և հասարակություն առաջնորդվում է սեփական ավանդույթներով ու հոչակած առաջնահերթություններով: Այս համատեքստում է անհրաժեշտ դիտարկել ինֆորմալ կրթության կարևոր դերակատարի՝ մեդիայի (զանգվածային լրատվական և

հաղորդակցական միջոցների) առաքելությունը, որը միտված է անձի դաստիարակությանը, ազգային արժեքային համակարգի և բարոյական նկարագրի ձևավորմանը: Վերջինս իր մեջ ներառում է հայրենասիրության, սեփական արարքների համար պատասխանատվություն ստանձնելու, ճշմարտասիրություն և արդարամտություն ունենալու, այլոց նկատմամբ հարգանք դրսևորելու և այլ գործոններ:

Մեղիան, ստանձնելով ժամանակակից տեղեկատվական դարաշրջանում ինֆորմալ կրթության իրականացման գործընթացում առանձնահատուկ դերակատարում, իր վրա է վերցրել նաև դեռահասների և երիտասարդների գիտակցության ձևավորման, նրանց հայացքների, ճաշակի և նախասիրությունների դաստիարակման գործառույթների զգալի մասը՝ ստեղծելով նոր մարտահրավերներ: Դրանց դիմակայելն առավել բարդ է դարձել, որովհետև դժվար է վերահսկել հեռուստացույցներից, համակարգիչներից և հեռախոսներից հորդող տեղեկատվության հոսքը (Привалов А., Чмир Р., Артемова В., 2022): Դիմակայման գործում արդյունավետ միջոց կարող է լինել մեղիայի՝ զանգվածային լրատվամիջոցների ապագա մասնագետների պատրաստման գործընթացում նոր մոտեցումների կիրառումը, մասնավորապես լրագրողական կրթության գործընթացում ոչ միայն մասնագիտական էթիկայի, այլև ուսանողների բարոյական նկարագրի ձևավորման, երևույթների վերլուծման ու գնահատման, ինչպես նաև դրանց հիման վրա համապատասխան վարքագծի դրսևորմանը միտված ծրագրերի ներդրումը: Այս համատեքստում է սույն հոդվածի հիմքում ընկած հետազոտությունը, որը կատարվել է լրագրողական բարձրագույն կրթություն ստացող ուսանողների շրջանում:

Առաձները և ասացվածքները, ինչպես բանահյուսության ցանկացած ժանր, արտացոլում են ժողովրդի կյանքի բոլոր իրադրությունները, առօրյայի ու պատմական իրադարձությունների նկատմամբ վերաբերմունքը, կենսափորձն ու մտածելակերպը, դավանանքն ու մարդկային փոխհարաբերությունները, ինչպես նաև աշխարհագրական միջավայրը՝ կլիման, բնության երևույթները, կենդանական և բուսական աշխարհը: «Մի կողմից՝ դրանք լեզվի երևույթներ են՝ կայուն բառակապակցություններ, որոնք նման են դարձվածքների, մյուս կողմից՝ դրանք

կարելի է կոչել տրամաբանական միավորներ, որոնք արտահայտում են որևէ դատողություն: Երրորդ կողմից՝ դրանք գեղարվեստական մանրապատումներ են, որոնք վառ կերպով ընդհանրացնում են իրականության տարբեր փաստերը» (Пермяков Г., 1979):

Հայ ժողովրդի բանավոր ժառանգությունը հարուստ է կարճ, բայց իմաստով հագեցած արտահայտություններով, որոնք պատմական փորձի ու հոգևոր գիտակցության սեղմ արտահայտություններ են: Դարերի ընթացքում ձևավորված ասացվածքներն ու առածներն ոչ միայն պահպանել են լեզվական և պատկերային շերտերը, այլև վերածվել են ժողովրդի մտածողության մոդելների: Ն. Շալունցը, ներկայացնելով առածի և ասացվածքի առանձնահատկություններն ու բնութագրիչները, առածը նաև դիտարկել է որպես հաղորդակցման միջոց, որն ինքնին կատարում է իմաստաստեղծ դեր: Համընդհանուր ճշմարտություն արտահայտելն ընդունելով որպես առածի կարևորագույն բնութագրիչներից մեկը, նա համընդհանուր-ազգային-մասնավոր համակարգում այն դիտարկում է որպես համադրային միավորներ՝ նկատի առնելով «մարդակենտրոն հայեցակերպի, ժողովրդական իմաստության ներամփոփման, ազգային լեզվամշակույթի, ինչպես նաև բուն համատեքստային կիրառման առանձնահատկությունները» (Շալունց Ն., 2024): Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ սույն հետազոտությունում լրագրությունը դիտարկվում է որպես ինֆորմալ կրթության իրականացման էական միջոց և ուղղված է հասարակության տարբեր շերտերին՝ առանց տարիքային բաժանումների, փորձ է կատարվել արհեստական բանականության (ԱԲ) միջոցով պարզել առածների ու ասացվածքների նշանակությունը հասարակության և անհատի կյանքում: Այն գեներացրել է բովանդակություն, որում ընդհանուր առմամբ նշվում է. ընտանիքում այն ունի արժեքների փոխանցման և վարքականոնների պարզեցման, աշխատավայրում՝ թիմային մշակույթի, պատասխանատվության և որակի մասին «հստակ կոդերի», հանրային խոսքում՝ հակիրճ ու հիշվող կոչերի, որոնք միավորում են տարբեր սերունդներին, իսկ մեդիայում ու կրթական նախագծերում՝ մասնակցային քննարկումների բացման նշանակություն: Ամփոփելով ԱԲ-ն կատարում է եզրակացություն, որ առածներն ու ասացվածքները հասարակության

«կենսաբանական հիշողության» լեզվական արտահայտությունն են, որոնք միաժամանակ փորձից բխող գիտություն են, գեղարվեստական խոսք, բարոյական կողմնացույց և սոցիալական սոսինձ: Ակնհայտ է, որ ԱԲ ձևավորած այս բովանդակությունը լիովին համահունչ է լրագրության՝ որպես սոցիալական ինստիտուտի առաքելությանը: Լրագրությունը՝ որպես գործունեության ոլորտ, լրագրողից պահանջում է մասնագիտորեն մշակված և իմաստ առաջացնող հաղորդագրությունների ստեղծում, որոնք պետք է որոշակի «նյութ» հանդիսանան իրականությունը կառուցելու համար (**Коломиец В., Разин П., 2018**): Նույն նպատակի կատարմանն են միտված նաև ինֆորմալ և շարունակական կրթության գործընթացները:

Սույն հետազոտությունն իրականացվել է ուսումնական ծրագրով հաստատված «Լրագրողի վարպետություն» առարկայի շրջանակում, որին մասնակցել է լրագրության բաժնի 30 ուսանող: Մասնակից ուսանողները մասնագիտական որոշակի գիտելիքների ու հմտությունների են տիրապետում, արդեն ունեն հրապարակումներ հանրապետական տպագիր և էլեկտրոնային պարբերականներում, մասնագիտական պրակտիկայի շրջանակում պատրաստել են հեռուստատեսային ռեպորտաժներ և ռադիո հաղորդումների համար նյութեր:

Հետազոտության առանցքում գտնվող գիտափորձը կազմակերպվել է երեք փուլով: Առաջին փուլում, որը կոչվել է նախնական, ուսանողները բանավոր կերպով իրենց մոտեցումներն ու գնահատականներն են արտահայտել քաղաքական գործիչների ելույթների, հասարակական երևույթների ու հիմնախնդիրների, ինչպես նաև որոշակի իրադարձությունների վերաբերյալ: Սեփական տեսակետների արտահայտման ընթացքում շուրջ 13%-ն իր խոսքում օգտագործել է հայկական ժողովրդական առածներ և ասացվածքներ: Անհատական գրույցների ընթացքում պարզվել է, որ նման միջոցի ուսանողները հիմնականում դիմել են սեփական մոտեցումն ու տեսակետն առավել համոզիչ դարձնելու համար: Լսարանի 48%-ի կարծիքով հայկական ժողովրդական առածների և ասացվածքների օգտագործումով ելույթ ունեցողը հասել էր իր նպատակին և առավել ամրապնդել էր հիմնավորումները: 15%-ը այդ միջոցը գնահատել էր որպես խոսքն առավել գեղարվեստական դարձնելու

հնարք: Շուրջ 12%-ի կարծիքով ելույթում ներկայացված առածը կամ ասացվածքը տեղին չէր օգտագործված և չէր համապատասխանում տեսակետի տրամաբանությանը: 25%-ի կարծիքով խոսքը տպավորիչ էր դարձրել, բայց հիմնավորման ամրապնդման վրա պակաս ազդեցություն էր թողել: Ակնհայտ էր, որ անկախ գնահատականներից, լսարանն արձանագրել էր որոշ ուսանողների ելույթներում հայկական ժողովրդական առածների և ասացվածքների փաստը: Նույնիսկ 60%-ն անհատական զրույցներում նշել էր ուսանողի անունն ու բերում օրինակը:

Հաջորդ փուլում ուսանողներին հանձնարարվել էր կատարել աշխատանք ներկայացնել հայկական ժողովրդական առածներ և ասացվածքներ, մեկնաբանել իմաստը, նշել իր մոտեցումը դրան (համաձայնությունը կամ անհամաձայնությունը), վերջինիս պարագայում տալ հակիրճ հիմնավորում, ինչպես նաև նշել տվյալ առածի կամ ասացվածքի իմացության աղբյուրը: Ստացված շուրջ 600 առածների և ասացվածքների 22%-ը կրկնվում էր տարբեր աշխատանքներում, մասնավորապես, «Արջը յոթ երգ գիտի, յոթն էլ մեղրի մասին է», «Նվեր ձիու ատամները չեն հաշվում», «Գնա մեռի, արի սիրեմ» և այլն: Հատկանշական է, որ կրկնվող առածների և ասացվածքների իմաստի և ճշմարիտ լինելու վերաբերյալ առկա էր ուսանողների ճնշող մեծամասնության համաձայնությունը, բացառությամբ մի քանիսի, որոնց դիմաց նշված է «մասամբ եմ համաձայն»: Դրանց իմացության աղբյուրը հիմնականում ընտանիքի ավագ անդամներն և հեռուստատեսային և ռադիո հաղորդումներն են եղել:

Ներկայացված աշխատանքների իմաստային խմբավորումները կատարվել են խիստ պայմանական, որովհետև բազմաթիվ են այն առածները և ասացվածքները, որոնք կարող են վերագրվել միաժամանակ տարբեր խմբերի: Դա այն կարևոր հատկանիշներից է, որը խոսում է առածների և ասացվածքների բազմաշերտ իմաստի ու, ըստ իրավիճակների, տարբեր ենթատեքստերում օգտագործելու մասին: Ի դեպ, դա հանրային ուղերձների և լրագրողական ստեղծագործությունների պարագայում կիրառման լայն հնարավորություններ է բացում:

Ճանաչողության խմբում ընդգրկվել են սովորելու, գիտելիքի և կյանքում դրանք կիրառելու, մտածելու կարողությունների վերաբերյալ առածներն ու ասացվածքները,

մասնավորապես «Լավ է աչքով կույր լինել, քան մտքով», «Լավ է գիտունին գերի, քան անգետին սիրելի», «Շատ կարդացողը հասկացող կլինի» և այլն: Այս խմբի ասացվածքները կազմում են ընդհանուրի 8%-ը, որի հետ համաձայն է ճնշող մեծամասնությունը՝ շուրջ 98%, իսկ որպես աղբյուրներ՝ նշվել են դպրոցը, զանգվածային լրատվական միջոցները, ընտանիքը: Շուրջ 20%-ը նշել է, որ չի հիշում աղբյուրը:

Մարդու բնույթի վերաբերյալ խմբում ընդգրկվել են անձնային և բնավորության տարբեր գծերին ու հատկանիշներին, տեսակի կայունությանը, ներքին ու արտաքին նկարագրերի համապատասխանությանն ու հակասությանը, կենսափորձին առնչվող առաձներն ու ասացվածքները, մասնավորապես «Կարմիր կովը կաշին չի փոխի», «Դուրսը քահանա, ներսը սատանա», «Մազը՝ երկար, խելքը՝ կարճ», «Մուսիկ-փուսիկի քացին ուժեղ կլինի», «Շտապողի կինը տղա չի բերի» և այլն: Այս խմբի ասացվածքները կազմում են ընդհանուրի 28%-ը, որի հետ լիովին համաձայն է՝ շուրջ 80%-ը, իսկ մյուս մասը նշել էր որոշակի վերապահում և այն հիմնավորել դրան հակասող մեկ այլ ասացվածքով, մասնավորապես նշելով «Մունջ կատուն շատ մուկ կբռնի» և «Աձան հավը կչկչան է լինում» առաձների իմաստը: Այս խմբի հիմնական աղբյուրներ են նշվել ընտանիքի ավագ անդամները, ինչպես նաև մեղիան:

Աշխատանքի և մարդու գործունեության վերաբերյալ խմբում ընդգրկվել են աշխատանքի նկատմամբ դիրքորոշումներին, արհեստի և գործի կարևորությանը, լավ մասնագետ լինելուն, աշխատանքի միջոցով բարեկեցության հասնելուն առնչվող առաձներն ու ասացվածքները, մասնավորապես «Աշխատանքը սև է, հացը՝ սպիտակ», «Ծուլությունն այնքան ծանր է քայլում, որ աղքատությունն անմիջապես հետևից հասնում է», «Տաշած քարը գետնին չի մնա» և այլն: Այս խմբի ասացվածքները կազմում են ընդհանուրի 12%-ը, որի հետ լիովին համաձայն են ուսանողները: Խմբում առկա է առավել շատ կրկնություն ունեցող «Ով աշխատի, նա կուտի» առաձներից մեկը, որի աղբյուր է նշվել դպրոցը: Մյուսների պարագայում հիմնական աղբյուր են նշվել ընտանիքի ավագ անդամները, ինչպես նաև մեղիան:

Միջանձնային և հասարակական հարաբերությունների վերաբերյալ խմբում ընդգրկվել են ուրիշների նկատմամբ վերաբերմունքը, զգոնություն և խելամտություն

ցուցաբերելը, սերը, բարությունը, մարդուն ընդունելը կամ անվստահությունը, քաղաքավարությունը և այլն: Այս խումբն աշխատանքներում ամենաձավալունն է և կազմում է ընդհանուրի 42%-ը, մասնավորապես ընդգրկվել են «Ինչ ցանես, այն էլ կհնձես», «Վարդ սիրողը փուշն էլ պիտի սիրի», «Ինչ բրդես ուրիշի ամանի մեջ, այն էլ կհայտնվի գդալումդ», «Թրի կտրածը կլավանա, լեզվի կտրածը չի լավանա» և այլն: Այս խմբում ևս կրկնությունները շատ են, մասնավորապես «Ուրիշի համար փոս փորողն ինքն է ընկնում մեջը», «Յոթ անգամ չափիր, մեկ անգամ՝ կտրիր» և այլն: Ուսանողների համաձայնության տոկոսը չնայած որ այս խմբի առածների ու ասացվածքների պարագայում ևս բարձր էր, սակայն հատկանշական է, որ բարձր էր նաև հակասող մոտեցում արտահայտող առածի վերաբերյալ համաձայնության տոկոսը: Օրինակ. «Լավություն արա ու ջուրը գցիր» և «Լավություն անողի գլուխը ծակ է» առածները: Այս խմբի առածների հիմնական աղբյուրը եղել է մեդիան:

Հայրենիքի և միասնականության վերաբերյալ խմբում ընդգրկվել են հայրենասիրությանը, ընդհանուր գործի կատարմանը, հանուն նպատակների միավորմանը, համագործակցությանը, պատվին ու ինքնագոհությանն առնչվող առածներն ու ասացվածքները, մասնավորապես «Հողի տված հացը մերն է, իսկ հողը՝ չծնվածներինը», «Գյուղ կանգնի, գերան կկտորի», «Հերոսը մեկ անգամ է մեռնում, վախկոտը՝ հազար», «Լավ է կանգնած մեռնել, քան ծնկաչոք ապրել», «Ուս ուսի որ տանք, սարեր շուռ կտանք» և այլն: Այս խումբը կազմում է ընդհանուրի 5%-ը և առկա է ուսանողների միասնական համաձայնությունը: Իմացության աղբյուրն այս խմբի համար հիմնականում մեդիան է և գրականությունը:

Ներկայացված աշխատանքներում 5% են կազմում «Այլ» խորագրով առածներն ու ասացվածքները, որոնք վերաբերում են բնությանը, ժամանակին, վերին ուժերին, բախտին, ճակատագրին և այլն: Այս խմբում ընդգրկվել են հիմնականում «Բախտավոր մարդու աքլորն էլ ձու կածի», «Գողը գողից գողացավ, Աստված վերից զարմացավ», «Էն վաղ էր, որ էշը կաղ էր» և այլն: Այս խմբի առածների ու ասացվածքների իմացության աղբյուրներն այնքան էլ հստակ չեն ու հիմնականում նշված են «լսել եմ» կամ «չեմ հիշում»: Հատկանշական է, որ այս խմբում ընդգրկված որոշ ասացվածքների նկատմամբ ուսանողները դրսևորել են միասնական անհամաձայնություն,

մասնավորապես «Առաջ մորթուս, հետո որդուս», «Որտեղ հաց, այնտեղ կաց» և «Եղունգ ունես, գլուխդ քորիք», չնայած որ վերջինս շփումներում երբեմն օգտագործում են:

Ամփոփելով այս փուլի արդյունքները՝ կարող ենք եզրակացնել, որ գիտելիքի, աշխատանքի, հայրենիքի և միասնականության կարևորության վերաբերյալ ուսանողների մոտեցումներն ընդհանուր առմամբ միանման են: Սա հիմքեր է ստեղծում ենթադրելու, որ ազգային արժեհամակարգի և բարոյական դաստիարակության գործընթացը, չնայած լուրջ խոչընդոտներին, ճիշտ ուղղությամբ է զարգանում և կարող ենք ակնկալել, որ հետագայում ինֆորմալ կրթության ոլորտում այս գաղափարների տարածողների թիվն ավելանալու է:

Հետազոտության երրորդ փուլում, որն իրականացվել է անհատական գրույցների ձևաչափով, խնդիր էր դրված պարզել հայական ժողովրդական առածների ու ասացվածքների առաջադրանքի ազդեցությունն ուսանողների գրավոր և բանավոր խոսքի վրա, ինչպես նաև որպես հանրային ուղերձ դրանց օգտագործման հնարավորությունները ապագա հրապարակումներում: Ուսանողների 68%-ը ժողովրդական առածների ու ասացվածքների օգտագործումը նյութերում դիտարկում էր որպես հանրային հստակ ուղերձ լսարանին ուղղված, որը նաև բարձրացնում է հիմնավորվածության և ազդեցության աստիճանը: 14%-ը հակված էր այն դիտարկել որպես ազգային ինքնությունից բխող և նյութի գեղարվեստականությունը բարձրացնող միջոց, իսկ 18%-ը համոզմունք է հայտնել, որ առավել արդյունավետ կլինի ժողովրդական առածների ու ասացվածքների օգտագործումը ռադիո և հեռուստատեսային ռեպորտաժներում, երբ բանավոր տեքստին կավելանա լրագրողի ձայնի հուզականությունը:

Բոլոր ուսանողներն արդյունքում համաձայն էին, որ ժողովրդական առածների ու ասացվածքների կիրառումն առավել պարզ, տպավորիչ, հասկանալի ու մատչելի է դարձնում լրագրողի նյութի ասելիքի ընկալումը լսարանի համար: Միասնական էր նաև ուսանողների մոտեցումը տրված առաջադրանքի վերաբերյալ, որ այն հնարավորություն էր տվել համակարգել տարբեր պայմաններում լսած առածներն ու ասացվածքները և նաև դիտարկել մասնագիտական ոլորտում դրանց օգտագործման

հնարավորությունները: Հատկանշական էր նաև, որ ժողովրդական բանահյուսության այս կարևոր և ազդեցիկ տեսակը հիմնականում ինֆորմալ կրթության միջոցով էր հասանելի եղել ուսանողներին:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մեղիան՝ զանգվածային լրատվական և հաղորդակցական միջոցները, բացի տեղեկատվական գործառույթից, ստանձնել են նաև հասարակության ինֆորմալ կրթության իրականացման առաքելությունը՝ ձևավորելով նոր մարտահրավերներ: Դրանց դիմակայելու կարևոր միջոց է դիտարկվել լրագրողական բարձրագույն կրթության մասնագիտական առարկաների շրջանակում հայկական ժողովրդական առածների և ասացվածքների վերաբերյալ դասընթացի ներառումը, որը ոչ միայն ազգային արժեհամակարգի և ինքնության պահպանման ու զարգացման համատեքստում է, այլև հիմքեր է ստեղծում ուսանողների քննադատական մտածողության ձևավորման, գեղարվեստական խոսքի կատարելագործման, նյութերի հանրային ուղերձները հստակ ձևակերպելու և փաստերից բխող եզրահանգումներ կատարելու կարողությունների զարգացման համար:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. **Բաղդասարյան Ա. (2012)**, Կրթադաստիարակչական գործառույթը որպես հեռուստատեսության ծրագրային քաղաքականության հիմնասյուն, Մանկավարժություն ամսագիր, թ. 2, Երևան, Կրթության ազգային ինստիտուտի հրատ., էջեր 58-62:
2. **Խրիմյան Հ. (2011)**, Դրախտի ընտանիք, Ս. Էջմիածին, հրատ. Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին:
3. **Կրթության մասին ՀՀ օրենք (1999)**, Հայաստանի Հանրապետություն, հոդված 3, <https://www.arlis.am/hy/acts/91364>
4. **Շալունց Ն. (2024)**, Առածի ու ասացվածքի սահմանման խնդիրը արդի լեզվաբանության հարացույցում, Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում, 28(2). <https://doi.org/10.46991/FLHE.2024.28.2.118>

5. **Гущина Э., Ракутина Е., & Кот Т. (2023)**, Формальное, неформальное и информальное образование как составляющие системы непрерывного образования педагогов, Проблемы современного педагогического образования, 81(1), https://ipi.sfu-kras.ru/files/predstavleniya_sovremennyh_shkolnikov_i_studentov_o_kategorii_chelovek.pdf
6. **Даль В. (1904)**, Пословицы русского народа (Сборник). Товарищества М.О. Вольф С.- Пб <https://www.booksite.ru/fulltext/dal1/text.pdf>
7. **Золотухин С., & Бу Хунг. (2013)**, Основы информального медийного обучения в педагогической среде. Ученые записки: электронный научный журнал Курского государственного университета, 1(3). <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-podhody-k-opredeleniyu-ponyatiya-informalnoe-obrazovanie/viewer>
8. **Коломиец В., & Разин П. (2018)**. Преподавание социологии студентам-журналистам. Медиаскоп, (1). <http://www.mediascope.ru/2415>
9. **Митусова О. (2011)**, Архитектоника и логико-смысловое содержание языкового образовательного пространства: формальное, неформальное, информальное образование студентов. Государственное и муниципальное управление. Ученые записки СКАГС, (3). <https://cyberleninka.ru/article/n/arhitektonika-i-logiko-smyslovoe-soderzhanie-yazykovogo-obrazovatel'nogo-prostranstva-formalnoe-neformalnoe-informalnoe-obrazovanie>
10. **Окерешко А. (2017)**, Формальное, неформальное и информальное образование: анализ отечественного и зарубежного опыта. Непрерывное образование, 2(20), 81. <https://cyberleninka.ru/article/n/formalnoe-neformalnoe-i-informalnoe-obrazovanie-kak-sostavlyayuschie-sistemy-nepreryvnogo-obrazovaniya-pedagogov>
11. **Пермяков Г. (1979)**, Пословицы и поговорки народов Востока, Москва, изд. “Наука”.
12. **Привалов А., Чмир Р., & Артемова В. (2022)**, Влияние средств массовой информации на формирование духовных и нравственных ценностей молодежи.

<https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-sredstv-massovoy-informatsii-na-formirovanie-duhovnyh-i-nravstvennyh-tsennostey-molodezhi>

13. **Рыбникова М. (1961)**, Русские пословицы и поговорки, Москва, <https://www.booksite.ru/fulltext/rybnikova/text.pdf>
14. **Юнацкевич Р. (2010)**, Системное управление информальным образованием [Электронный ресурс]. <https://www.iov.ast.social/news/407-2010-09-01-17-42-49>
15. **Commission of the European Communities. (2000)**, October 30. A Memorandum on Lifelong Learning (SEC(2000) 1832). Brussels: Author. https://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf

REFENERCES

1. **Baghdasaryan A. (2012)**, Krt'adastiarakchakan gorc'ar'owyt'y' orpes her'owstatesowt'yan c'ragrayin qaghaqakanowt'yan himnasyown /The educational function as a pillar of television program policy/, Pedagogy magazine, vol. 2, Yerevan, published by the Armenian Academy of Sciences, pages 58-62.
2. **Khrimyan H. (2011)**, Draxti y'ntaniq /The family of Paradise/, S. Etchmiadzin, published by the Mother See of Holy Etchmiadzin, page 247.
3. **Krt'owt'yan masin HH o'renq /RA Law on Education/ (1999)**, Republic of Armenia, article 3, <https://www.arlis.am/hy/acts/91364>
4. **Shalunts N. (2024)**, Ar'ac'i ow asacvac'qi sahmanman xndiry' ardi lezvabanowt'yan haracowycowm /The problem of defining proverbs and sayings in the paradigm of modern linguistics/, Foreign Languages in Higher Education, 28(2). <https://doi.org/10.46991/FLHE.2024.28.2.118>
5. **Gushchina E., Rakutina E., & Kot T. (2023)**, Formal, non-formal and informal education as components of the system of continuous education of teachers. Problems of modern pedagogical education, 81(1), https://ipi.sfu-kras.ru/files/predstavleniya_sovremennyh_shkolnikov_i_studentov_o_kategorii_chelovek.pdf

6. **Dahl V. (1904)**, Proverbs of the Russian people (Collection). Partnership M.O. Wolf S. - St. Petersburg <https://www.booksite.ru/fulltext/dal1/text.pdf>
7. **Zolotukhin S., & Bu Hung. (2013)**, Formal'noye, neformal'noye i informal'noye obrazovaniye kak sostavlyayushchiye sistemy nepreryvnogo obrazovaniya pedagogov/ Fundamentals of informal media learning in the pedagogical environment/. Scientific notes: electronic scientific journal of Kursk State University, 1(3).
<https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-podhody-k-opredeleniyu-ponyatiya-informalnoe-obrazovanie/viewer>
8. **Kolomiets V., & Razin P. (2018)**. Prepodavaniye sotsiologii studentam-zhurnalistam /Teaching Sociology to Journalism Students/. Mediascope, (1).
<http://www.mediascope.ru/2415>
9. **Mitusova O. (2011)**, Arkhitektonika i logiko-smyslovoye sodержaniye yazykovogo obrazovatel'nogo prostranstva: formal'noye, neformal'noye, informal'noye obrazovaniye studentov /Architectonics and Logical-Semantic Content of the Language Educational Space: Formal, Informal, and Non-Formal Education of Students/. State and Municipal Administration. Scientific Notes of the SKAGS, (3).
<https://cyberleninka.ru/article/n/arhitektonika-i-logiko-smyslovoe-soderzhanie-yazykovogo-obrazovatel'nogo-prostranstva-formalnoe-neformalnoe-informalnoe-obrazovanie>
10. **Okereshko A. (2017)**, Formal'noye, neformal'noye i informal'noye obrazovaniye: analiz otechestvennogo i zarubezhnogo opyta /Formal, non-formal, and informal education: Analysis of domestic and foreign experience/. Continuous education, 2(20), 81. <https://cyberleninka.ru/article/n/formalnoe-neformalnoe-i-informalnoe-obrazovanie-kak-sostavlyayushchie-sistemy-nepreryvnogo-obrazovaniya-pedagogov>
11. **Permyakov G. (1979)**, Poslovitsy i pogovorki narodov Vostoka /Proverbs and sayings of the peoples of the East/. Moscow, publ. Science, p. 10
12. **Privalov, A., Chmir, R., & Artemova, V. (2022)**, Vliyaniye sredstv massovoy informatsii na formirovaniye dukhovnykh i npravstvennykh tsennostey molodezhi /The Influence of Mass Media on the Formation of Spiritual and Moral Values of

- Young People/. <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-sredstv-massovoy-informatsii-na-formirovanie-duhovnyh-i-nravstvennyh-tsennostey-molodezhi>
13. Rybnikova, M. (1961), Russkiye poslovitsy i pogovorki /Russian Proverbs and Sayings/, Moscow, <https://www.booksite.ru/fulltext/rybnikova/text.pdf>
14. Yunatskevich R. (2010), Sistemnoye upravleniye informal'nym obrazovaniyem /Systematic Management of Informal Education [Electronic resource]/. <https://www.iov.ast.social/news/407-2010-09-01-17-42-49>
15. Commission of the European Communities. (2000), October 30. A Memorandum on Lifelong Learning (SEC(2000) 1832). Brussels: Author. https://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf

Արтур Багдасарян, Лилит Багдасарян

Армянские пословицы как сообщения информального образования и их включение в учебный процесс подготовки журналистов

Заклучение

Ключевые слова и выражения: информальное образование, журналистское образование, медиа, пословица, поговорка, общественное послание, национальная идентичность, система ценностей.

Информальное образование во все исторические периоды играло важную роль в процессе формирования национальной системы ценностей и всестороннего развития личности. Доступность и широкое распространение современных информационных технологий еще больше усилили роль медиа в сфере информального образования, формируя новые вызовы, от успешного преодоления которых зависит как дальнейшее укрепление национальной идентичности, так и построение общественных отношений.

В данной статье журналистика рассматривается как профессия, создающая медиаконтент, и как область, в которой внедрение новых образовательных программ, в частности курсов, направленных на изучение и применение армянских народных пословиц и поговорок, может заложить основу для противостояния современным вызовам. Будучи концентрированным выражением исторического опыта и духовного

сознания, пословицы и поговорки выступают как универсальные истины. Их знание и использование предоставляют широкие возможности не только для усиления общественных посланий журналистского материала, делая его более воздействующим для аудитории, но и для формирования адекватных поведенческих моделей.

Подобный подход становится также примером для студентов, обеспечивая развитие критического мышления, гражданской позиции и приемлемой шкалы оценивания происходящих явлений. Одновременно он становится площадкой «понятного диалога» между поколениями, способствуя осознанию важности сохранения национальной идентичности и системы ценностей.

Внедрение новых и целевых учебных курсов в сфере журналистского образования создает основы для повышения эффективности информального образования и более управляемого взаимодействия медиа и общества.

Artur Baghdasaryan, Lilit Baghdasaryan

Armenian Proverbs as Informal Educational Messages and Their Integration into Journalism Training

Conclusion

Keywords and expressions: informal education, journalism education, media, proverb, saying, public message, national identity, value system.

Informal education has played a significant role in shaping national value systems and fostering the comprehensive development of individuals throughout all historical periods. The accessibility and widespread use of modern information technologies have further strengthened the role of media in the field of informal education, creating new challenges, the successful response to which affects both the preservation of national identity and the development of social relations.

In this article, journalism is examined as a profession that produces media content, and as a field where the implementation of new educational programs—particularly courses focused on the study and application of Armenian folk proverbs and sayings—can establish a foundation for confronting contemporary challenges. As concentrated expressions of historical

experience and spiritual consciousness, proverbs and sayings serve as universal truths. Their knowledge and application not only offer opportunities to amplify the public messages of journalistic content, making it more impactful for audiences, but also help shape appropriate behavioral models.

Such an approach becomes a model for students, fostering critical thinking, civic engagement, and a meaningful framework for evaluating societal phenomena. At the same time, it establishes a platform for “meaningful dialogue” between generations, reinforcing the awareness of the importance of preserving national identity and value systems.

The integration of new and targeted courses within journalism education creates the foundation for enhancing the effectiveness of informal education and for promoting a more manageable interaction between media and society.

Արթուր Բաղդասարյան - Խաչատուր Աբովյանի անվան ՀՊՄՀ հեռուստառադիոլրագրության ամբիոնի դոցենտ, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու: Գիտական հետաքրքրությունները՝ ժամանակակից մեդիաբովանդակության խնդիրներ, հանրության հետ կապեր: Հեղինակ է երեք տասնյակից ավելի հոդվածների: bvartur@mail.ru

Լիլիթ Բաղդասարյան - Օլդենբուրգի Կարլ ֆոն Օսսիեցկու անվան համալսարանի (Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետություն) դոկտորանտ, Վերին Սաքսոնիայի երկրամասային կանխարգելման խորհրդում ռասիզմի հետ կապված հարցերի պատասխանատու: Գիտական հետաքրքրություններ՝ քաղաքական բռնության, ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների, քաղաքացիական կրթության հետ կապված հարցեր: Հեղինակ է մի շարք գիտական հրապարակումների: Baghdasaryan lilit@yahoo.com

Артур Багдасарян – Доцент кафедры журналистики Армянского государственного педагогического университета имени Хачатура Абовяна, кандидат

педагогических наук. Область научных интересов: современный медиаконтент, связи с общественностью. Автор более трех десятков статей.

bvartur@mail.ru

Лилит Багдасарян - Докторант Университета имени Карла фон Оссиецкого в Ольденбурге (Федеративная Республика Германия), ответственная за вопросы, связанные с расизмом, в Земельном совете по профилактике Верхней Саксонии. Научные интересы включают вопросы политического насилия, демократии, прав человека и гражданского образования. Автор ряда научных публикаций.

Baghdasaryan lilit@yahoo.com

Artur Baghdasaryan - Associate Professor of the Department of Journalism at ASPU named after Khachatur Abovyan. Candidate of Pedagogical Sciences. Research interests: modern media content, public relations. Author of more than three dozen articles.

bvartur@mail.ru

Lilit Baghdasaryan - is a PhD candidate at the Carl von Ossietzky University of Oldenburg (Federal Republic of Germany) and the officer responsible for issues related to racism at the Upper Saxony State Prevention Council. Her research interests include political violence, democracy, human rights, and civic education. She is the author of several scholarly publications. Baghdasaryan lilit@yahoo.com

Խմբագրություն է ուղարկվել 20.11.2025թ.

Հանձնարարվել է գրախոսության 04.12.2025թ.

Հրատարակման է ներկայացվել 31.03.2026թ.